

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

GENDER ASPECTS OF SOCIAL-PSYCHOLOGICAL READINESS OF STUDENTS FOR MARRIAGE

У сучасному світі на тлі формування нового цифрового суспільства в умовах постійного прискорення швидкості життя й соціально-політичної нестабільності сучасна сім'я неминуче постійно трансформується у відповідь на макросоціальні впливи. Функціонування сім'ї значною мірою залежить від готовності до шлюбу, тому необхідні постійні моніторингові дослідження соціально-психологічної готовності молоді до створення сім'ї з метою розроблення та корекції соціально-психологічних програм, спрямованих на їх підготовку до шлюбно-сімейних відносин, що й зумовило мету дослідження.

У дослідженні встановлено, що дівчата, уважаючи сім'ю важливою життєвою цінністю, усе ж таки більш орієнтовані на власну соціальну активність і кар'єру, очікують від майбутнього партнера по шлюбу виконання батьківсько-виховної та емоційно-психотерапевтичної сімейних функцій за недостатньої готовності брати на себе їх виконання, більш толерантні щодо форм можливих сімейних відносин і вважають, що розлучення є вирішенням сімейних криз. При цьому дівчата виявляють досить розвинений особистісний складник соціально-психологічної готовності до створення сім'ї. Юнаки, навпаки, виявляють більш виражену соціально-рольову готовність до створення сім'ї, готові активно виконувати батьківсько-виховну та емоційно-психотерапевтичну функції в сім'ї, залишаючи майбутній дружині право на професійну та соціальну реалізацію, на яку самі претендують значно менше. Отже, можна сказати, що сучасна молодь (особливо дівчата) більше орієнтується на цінності егалітарного партнерства замість традиційного патріархального. Водночас її соціальні уявлення про сім'ю мають і патріархальні риси, що відповідає перехідному періоду в трансформації сучасної моделі сім'ї. Результати дослідження дають змогу виділити гендерні аспекти соціально-психологічної допомоги студентській молоді в підготовці до сімейних відносин.

Ключові слова: соціально-психологічна готовність, сім'я, соціальні уявлення, рольові очікування й домагання, гендер, студенти.

In the modern world, in the context of the emergence of a new digital society, the constant acceleration of the pace of life and socio-political instability, the modern family is constantly transforming in response to macro-social influences. The functioning of the family depends on the readiness for marriage to a great extent. Therefore, continuous monitoring studies of the social-psychological readiness of young people for marriage are needed to develop social-psychological programs aimed at preparing them for marriage. Therefore, the purpose of our study was to identify gender characteristics of social and psychological readiness of young people for marriage.

It is established that girls, considering family as an important vital value, are still more oriented towards their own social activity and career, expect from a future marriage partner to perform parental and psychotherapeutic functions. At the same time, girls are not sufficiently prepared to assume these functions; they are more tolerant of forms of possible family relationships and of divorce as a means of resolving family crises. At the same time, girls show a well-developed personal component of social-psychological readiness for marriage. Young men, on the contrary, show a more pronounced socio-role readiness for marriage. They are ready to actively fulfill the parental and psychotherapeutic function in the family, leaving the future spouse the right to professional and social realization, which they themselves claim much less.

In summary, it can be said that modern youth (especially girls) are more oriented towards the value of egalitarian partnership instead of the traditional patriarchal one. At the same time, their social perceptions of the family have patriarchal traits. This combination of ideas about the family corresponds to a transition period in the transformation of the modern model of marriage. The results of our study allow us to highlight the gender aspects of social and psychological assistance to students in preparation for family relationships.

Key words: social-psychological readiness, family, social representations, role expectations and claims, gender, students.

УДК [316.36:159]-057.87:316.346.2
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-1.30>

Жданова І.В.

к.психол.н., доцент, доцент кафедри соціології та психології
Харківський національний університет внутрішніх справ

Шахова О.Г.

к.біол.н., доцент кафедри соціології та психології
Харківський національний університет внутрішніх справ

Лихачова Т.С.

студентка IV курсу факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ

Постановка проблеми. У всіх соціально-психологічних концепціях сім'я розглядається як найважливіший інститут соціалізації. Саме в ній діти набувають перші навички взаємодії, освоюють перші соціальні ролі, осмислюють перші норми й цінності. Сім'я як структурний елемент суспільства, з одного боку, зазнає впливу соціуму, з іншого боку, змінює суспільство завдяки власній трансформації [3; 8; 10]. Як культурно-історичний і соціально-психологічний феномен «сім'я» в житті кожного покоління має свої специфічні форми

й особливості функціонування, що зумовлює актуальність її дослідження в сучасних реаліях.

Сьогодні в численних психологічних і соціологічних дослідженнях обговорюється проблема кризи сучасної сім'ї, ознаками якої є зміна її соціально-психологічного статусу, модифікація подружніх і батьківських ролей, утрата колишнього значення законного шлюбу та сімейних традицій, розмивання соціальних норм щодо сім'ї, виникнення альтернативних форм сімейних відносин. Усе це відбувається в умовах суттєвих соціально-політичних, еко-

номічних трансформацій і криз, швидких техногенних перетворень, інформаційного перевантаження, нестабільності, невизначеності, зростання міграційних процесів, розмиття ідентифікаційних спільнот, найважливішою з яких завжди була і є сім'я [2; 3; 6; 8; 10]. Статистичні дані свідчать, що сьогодні кількість розлучень має тенденцією до зростання, причому їх пік припадає на перші два роки подружнього життя, традиційні шлюби поступаються місцем цивільним, кожна п'ята дитина в Україні народжується поза шлюбом, а кількість матерів-одиначок суттєво зросла за останні 20 років. Кризові явища в сучасній сім'ї, швидше за все, свідчать не про її «смерть», а про неминучу трансформацію, видозміну її форм як адаптивну реакцію на макросоціальні впливи.

Ефективне функціонування інституту сім'ї значною мірою залежить від особливостей і рівня готовності молоді до шлюбних відносин: чим вищий рівень готовності, тим успішніше відбувається адаптація до сімейного життя, тим простіше досягається взаєморозуміння, тим більше шансів, що стосунки будуть гармонійними та довготривалими [2; 3; 5; 6; 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У низці сучасних досліджень готовність до створення сім'ї розглядається як самостійна соціально-психологічна проблема, де «готовність» визначається як інтегральна категорія, як система соціально-психологічних установок особистості, що характеризує емоційно-психологічне ставлення до способу життя й цінностей шлюбу (Т.В. Андрєєва, Л.Б. Шнейдер). Автори виділяють різні види готовності до створення сім'ї (А.О. Денисенко, В.Г. Захарченко, Т.Л. Левіцька, О.В. Скориніна-Погребна та ін.), серед яких особливе місце посідає соціально-психологічна готовність.

Натепер виокремлено структуру, чинники та критерії готовності до шлюбу (Р.Х. Вайнола, А.П. Карасевич, О.Я. Кляпець, Т.Л. Левицька, І.М. Орлова, О.О. Ставицький, J. Carroll, S. Badger, B. Willoughby та ін.), визначено специфіку готовності молоді до створення сім'ї залежно від певних соціально-демографічних показників (О.Б. Кізь, Ф.Я. Кочкарова, Г.А. Кошонько, К.В. Сєдих та ін.), у тому числі студентської молоді, яка за останні 20 років дуже змінилася за своїми соціальними, економічними та психологічними характеристиками (Т.В. Андрєєва, А.О. Денисенко, І.В. Дубровіна, Г.А. Дьоміна, В.Г. Захарченко, І.М. Орлова). Автори вказують на наявність гендерних особливостей соціальних установок студентів щодо сім'ї, рольових очікувань і домагань, проте дані літератури досить суперечливі. Практично відсутні сучасні вітчизняні дослідження складників соціально-психологічної готовності, виявлення яких необхідно насамперед для розроблення та корекції про-

грам, спрямованих на соціально-психологічну допомогу студентській молоді в підготовці до шлюбно-сімейних відносин.

Отже, актуальність зазначеної проблеми, недостатнє її теоретичне та практичне вивчення й зумовило вибір теми дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначення гендерних аспектів соціально-психологічної готовності студентів до створення сім'ї.

Соціально-психологічну готовність ми розглядали з позицій її структури. Орієнтиром для виділення компонентів соціально-психологічної готовності до створення сім'ї став підхід І.М. Орлової [6], яка запропонувала виділяти два блоки компонентів: соціально-рольовий та особистісний. Соціально-рольовий блок включає в себе такі складники: значущість емоційних відносин, установка на спільність інтересів, готовність вирішувати побутові питання, значущість позашлюбної соціальної активності, ставлення до батьківсько-виховної функції, значущість інтимно-сексуальних відносин, конструктивне рішення конфліктів. До особистісного блоку входять розуміння любові як найвищої цінності, домінантність, відповідальність, упевненість у собі, рішучість, значущість зовнішньої привабливості, поступливість тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилося на базі Харківського національного університету внутрішніх справ. Вибірка дослідження представлена студентами чоловічої та жіночої статі віком від 18 до 21 року в кількості 60 осіб.

У дослідженні використано такі методи й методики. Визначення особливостей соціально-рольового компонента готовності студентської молоді до створення сім'ї проводилося за допомогою методики «Рольові очікування партнерів» (РОП) А.М. Волкової, Т.М. Трапезнікової та розробленої нами анкети, яка спрямована на визначення самооцінки ступеня готовності студентів до створення власної сім'ї та їхніх соціальних уявлень про сім'ю. Для визначення особистісного компонента готовності ми використовували «шкалу самооцінки особистісної зрілості» А.В. Мікляєвої та методику «Рівень суб'єктивного контролю» Є.Ф. Бажина, О.А. Голинкіної, Л.М. Еткінда. Статистичний аналіз даних проводили за допомогою χ^2 -критерію кутового перетворення Фішера та t -критерію Стьюдента.

Як уже показано в попередніх роботах, присвячених дослідженню соціальних уявлень студентів щодо сім'ї [7], більшість молодих людей уважає, що сім'ю, яка є для них важливою життєвою цінністю й має бути скоріш за все гетеросексуальною та егалітарною, краще створювати у віці 24–25 років, бажано також офіційно реєструвати відносини та мати дітей.

Однак 53,3% юнаків і 20,0% дівчат ($p < 0,05$) не відкидають можливості «цивільного» шлюбу.

Згідно з Л.Б. Шнейдер, людям, які схильні до незареєстрованого співжиття, притаманні певні соціально-психологічні особливості: лібералізм, відкидання моральних норм, підвищена особистісна тривожність, наявність «фобії сім'ї», перевага цінностей самореалізації й задоволень над цінностями сім'ї та дітей. Свої відносини вони розглядають у термінах романтизму, спілкування, гедонізму, властивих більш ранньому віковому періоду, – підлітковому та юнацькому, що може свідчити про небажання переходу до зрілості й прийняття пов'язаних із нею зобов'язань [8]. Отже, можна сказати, що тяжіння частини студентів (більшість із яких – юнаки) до «цивільного шлюбу» свідчить про їхній певний соціально-психологічний інфантилізм.

Як нами зазначено раніше, незважаючи на усвідомлення цінності сім'ї, студенти (частіше дівчата) засобом розв'язання сімейної кризи вважають розлучення, що свідчить про досить низьку готовність студентської молоді до вирішення сімейних криз [7].

Аналіз самооцінки ступеня готовності студентів до створення власної сім'ї виявив, що 40% юнаків і 26,7% дівчат ще не замислювалися над цим питанням (статистично значущі відмінності відсутні). Ще 40,0% юнаків і 13,3% дівчат ($\varphi = 1,70$; $p < 0,05$) вважають себе частково або повністю готовими до сімейних відносин, тоді як інші 20% юнаків і 60% дівчат ($\varphi = 2,31$; $p = 0,01$) відчувають свою часткову або повну неготовність до створення сім'ї. Тобто достовірно більша кількість юнаків порівняно з дівчатами вважає себе достатньо готовою до сімейних відносин.

Щодо конкретних планів створення сім'ї, то 66,7% юнаків і 53,3% дівчат ($p > 0,05$) визначилися із цього питання й мають такі плани та наміри в найближчі 3–5 років. Однак майже половина дівчат і 1/3 хлопців хоча й вважають, що вік 24–25 років є найкращим для створення сім'ї, не планують керуватися своїми установками. Варто зазначити, що ще 10–15 років тому однією із серйозних соціальних проблем були ранні шлюби. Сьогодні ситуація змінилася, і сучасна молодь не квапить одружуватися, відкладаючи створення сім'ї на більш пізній вік, до «кращих часів». Це, з одного боку, підвищує ймовірність їхнього соціального дорослішання й набуття соціальної зрілості, а з іншого боку, призводить до проблем із дітонародженням і здоров'ям майбутнього покоління.

Які ж мотиви спонукають сучасних студентів до створення сім'ї? Визначено, що як юнаки, так і дівчата схожі в думці щодо сенсу створення сім'ї заради щастя (на це вказують 46,7% юнаків і 60,0% дівчат), кохання (33,3% і 53,3%), продовження роду (40,0% і 46,7%),

отримання підтримки (33,3% і 46,7%), порозуміння (26,7% і 40,0%), довіри (20,0% і 13,3%). Як бачимо, більшість мотивів відбиває прагнення студентів до гарних міжособистісних відносин у сім'ї, побудованих на коханні, довірі, порозумінні, підтримці. На домінування аналогічних мотивів у студентів (41%) указує в дослідженні Г.А. Дьоміна [2].

З'ясування джерел бажаної моделі сім'ї виявило, що більшість студентів (53,3% юнаків і 66,7% дівчат) не орієнтується на якісь соціальні стереотипи сім'ї або досвід батьківської родини, а має власну модель сім'ї. Водночас для 40,0% інших опитуваних юнаків і для 13,3% дівчат ($p < 0,05$) як бажана модель власної сім'ї є батьківська родина. Той факт, що більшість студентів конструює власну модель сім'ї, може свідчити про прагнення молоді звільнюватися від традиційних поглядів і стереотипів і створювати свій світ. А наявність чітких соціальних уявлень щодо майбутньої сім'ї підвищує ймовірність вдалого вибору шлюбного партнера й подальших гармонійних відносин. Це стосується й моделі сім'ї загалом, і розподілу сімейних ролей зокрема.

Результати вивчення ставлення студентів до основних сімейних цінностей і їх уявлення про бажаний розподіл ролей між подружжям під час реалізації сімейних функцій представлені в таблиці 1. Ці дані відбивають соціально-рольовий компонент соціально-психологічної готовності до створення сім'ї за І.М. Орловою [6].

Таблиця 1
Показники значущості сімейних цінностей для студентів ($x_{ср} \pm m$)

Сімейні цінності	Юнаки	Дівчата	t	p
Емоційно-психотерапевтична	6,84±0,35	7,04±0,44	0,36	-
Особистісна ідентифікація з подружжям	6,73±0,48	7,67±0,33	1,61	-
Соціальна активність	6,67±0,33	7,47±0,39	1,58	-
Батьківсько-виховна	6,50±0,36	6,80±0,33	0,61	-
Зовнішня привабливість	6,44±0,40	6,97±0,45	0,89	-
Господарсько-побутова	6,20±0,31	6,00±0,37	0,41	-
Інтимно-сексуальна	5,37±0,34	4,23±0,35	2,10	0,05

Установлено, що величина балів за всіма шкалами сімейних цінностей у юнаків знаходиться в межах середніх значень. Це свідчить

про те, що юнаки не знецінюють і не надають надмірної значущості якійсь одній сфері життєдіяльності сім'ї, а прагнуть до повноцінного збалансованого сімейного життя. Водночас дівчата кілька цінностей зараховують до істотних умов подружнього щастя й привласнюють їм високі оцінки (більше ніж 7 балів), а саме: особистісну ідентифікацію з подружжям, соціальну активність і цінність емоційно-психотерапевтичної функції шлюбу. Це означає, що дівчата очікують спільності інтересів з партнером (як сімейних, так і позасімейних), а також спільності потреб, ціннісних орієнтацій, способів проведення часу. Для дівчат є високою й значимістю і взаємної моральної та емоційної підтримки членів сім'ї, вони орієнтуються на шлюб як на середовище, що сприятиме психологічній розрядці й стабілізації. Однак, незважаючи на те що дівчата надають указаним цінностям більшого значення, ніж юнаки, ці відмінності не є статистично значущими.

Звертає на себе увагу те, що як юнаки, так і дівчата найменше значення серед розглянутих сімейних цінностей надають інтимно-сексуальній сфері, вважаючи її далеко не найважливішою умовою подружнього щастя (див. таблицю 1). При цьому для дівчат ця сфера життя є менш важливою за юнаків ($p < 0,05$). Ураховуючи, що сучасна молодь перший сексуальний досвід набуває переважно поза шлюбом, можна припустити, що сексуальні відносини для них асоціюються не тільки зі шлюбом, а звідки й недооцінка студентами зазначеної сімейної цінності. Результати, отримані в дослідженні, загалом збігаються із сучасними даними інших авторів про ставлення молоді до сімейних цінностей [5; 6].

Отже, установлено, що і юнаки, і дівчата мають майже однакову ієрархію сімейних цінностей за схожого ступеня їх вираженості, що може свідчити про високу взаємну узгодженість соціальних цінностей сім'ї в юнаків і дівчат (відмінності їхніх установок щодо основних сфер життєдіяльності сім'ї в середньому не перевищують допустимої в методиці А.М. Волкової норми – 3 бали).

Але особливий інтерес становить аналіз узгодженості між рольовими уявленнями молоді про те, хто і якою мірою відповідає в сім'ї за виконання тих чи інших обов'язків, тобто аналіз співвідношення між рольовими очікуваннями (орієнтація на активну рольову поведінку партнера) та домаганнями (власну активну роль в сім'ї). Як указує А.М. Волкова, неузгодженість очікувань і домагань шлюбних партнерів спричиняє рольову невідповідність подружжя та є конфліктогенним чинником, що дестабілізує міжособистісні відносини в родині [1]. Отже, далі ми аналізували співвідношення очікувань і домагань студентів щодо реалізації сімейних функцій.

Дані, наведені в таблиці 2, свідчать про те, що групи юнаків і дівчат не є однорідними з погляду узгодження-неузгодженості рольових домагань та очікувань: у кожній групі є ті, у кого очікування вищі, нижчі або дорівнюють домаганням по кожній із сімейних функцій. Якщо сім'ю створюють молоді люди зі збігом рольових очікувань і домагань за цією сімейною функцією ($O=D$), то вони швидше за все будуть демонструвати високу рольову адекватність, що є позитивною прогностичною ознакою для успішності сім'ї [1; 4]. Переважання домагань над очікуваннями ($O < D$) також не має спричиняти суттєвих сімейних розбіжностей, тоді як переважання очікувань над домаганнями ($O > D$) є джерелом суперечок і сімейних конфліктів [1; 4].

Таблиця 2

Співвідношення очікувань і домагань студентів щодо сімейних цінностей (у %)

Сімейні цінності	Співвідношення очікувань і домагань	Дівчата n=30	Юнаки n=30	Ф	р
		%	%		
Господарсько-побутова	O>D	20,0	26,7	0,43	-
	O<D	53,3	53,3	0	-
	O=D	26,6	20,0	0,43	-
Батьківсько-виховна	O>D	26,6	80,0	3,08	0,01
	O<D	53,3	6,67	3,04	0,01
	O=D	20,0	13,3	0,49	-
Соціальна активність	O>D	66,7	6,67	3,79	0,01
	O<D	13,3	60,0	2,81	0,01
	O=D	20,0	33,3	0,83	-
Емоційно-психотерапевтична	O>D	20,0	53,3	1,94	0,05
	O<D	60,0	20,0	2,31	0,01
	O=D	20,0	26,6	0,43	-
Зовнішня привабливість	O>D	20,0	73,3	3,09	0,01
	O<D	46,7	6,67	2,68	0,01
	O=D	53,3	20,0	0,83	-

Щодо переважання очікувань над домаганнями ($O > D$) можна констатувати таке: 20,0% юнаків і 26,7% дівчат очікують від партнера активного виконання господарсько-побутової функції, тоді як самі не зовсім готові інвестувати свій час у побут. Достовірно більша кількість дівчат порівняно з юнаками вважає, що майбутній шлюбний партнер має нести більшу відповідальність за батьківську роль у сім'ї (80,0% і 26,6%, відповідно, $p \leq 0,01$), бути більш привабливим зовні (73,3% і 20,0%, $p \leq 0,01$), виконувати роль сімейного «психотерапевта» (53,3% і 20,0%, $p \leq 0,05$). У юнаків значна пере-

вага очікувань над домаганнями відмічена за шкалою «соціальна активність»: достовірно більша кількість юнаків за дівчат (66,7% і 6,67%, відповідно, $p \leq 0,01$) вважає важливими наявність серйозних професійних інтересів у шлюбного партнера та виконання ним активної соціальної ролі.

Отримані нами дані збігаються з результатами інших дослідників, які відзначають, що сучасні дівчата надають великого значення активності партнера в реалізації господарсько-побутової функції й наданні моральної та емоційної підтримки при установці на активну батьківську позицію шлюбного партнера, тоді як у юнаків високою є орієнтація на власні обов'язки у вихованні дітей [5; 6]. Автори відзначають, що сучасна молодь (особливо дівчата) орієнтується на цінності егалітарного партнерства подружжя. З іншого боку, вони не заперечують патріархальні цінності, що відповідає перехідному періоду в трансформації шлюбних відносин. Як указує І.М. Орлова, молоді люди бачать бажані майбутні шлюбні відносини як спілкування рівних і незалежних партнерів (швидше сім'я як «я + я», ніж сім'я як «ми»). Це може свідчити про наявність у сучасному суспільстві тенденції соціально-психологічних зрушень від норм, пов'язаних із забезпеченням виживання й продовження роду, до норм, що полягають у прагненні до досягнення індивідуального благополуччя [6].

Отже, за однакової досить високої значущості сімейних цінностей для студентів має місце суттєве розходження між рольовими очікуваннями й домаганнями юнаків і дівчат. Узагальнення дає змогу підкреслити гендерні риси співвідношення очікувань і домагань студентів щодо сімейних цінностей, які полягають у такому. Більшість дівчат (53,3% – $O < D$ та 20,0% – $O = D$) готові активно виконувати господарсько-побутову функцію в майбутній сім'ї, бажають мати професійну й соціальну реалізацію та делегувати батьківсько-виховну й емоційно-психотерапевтичну функцію майбутньому шлюбному партнерові, від якого очікується відповідність стандартам сучасної моди. Водночас більшість юнаків (53,3% – $O < D$ та 26,6% – $O = D$) готова активно виконувати господарсько-побутову та делеговані їм батьківсько-виховну й емоційно-психотерапевтичну функції в майбутній сім'ї, прагне до власної зовнішньої привабливості та вважає, що майбутня дружина повинна мати професійну й соціальну реалізацію.

Отже, виявляється, що суттєве розходження між рольовими очікуваннями та домаганнями більшості юнаків і дівчат має характер «конгруентності». Оскільки ці розходження доповнюються одне одним, можна говорити про певну гендерну узгодженість рольових очікувань і домагань студентів.

Особистісний блок соціально-психологічної готовності студентів до створення сім'ї досліджено шляхом аналізу показників особистісної зрілості й локусу контролю студентів.

З таблиці 3 бачимо, що структура особистісної зрілості хлопців характеризується перевагою ступеня розвитку регуляторного та рефлексивного складників над когнітивним і моральним ($p < 0,01$).

Таблиця 3
Показники особистісної зрілості студентів ($x_{cp} + m$)

Складник зрілості	Юнаки	Дівчата	t	p
Рефлексивна зрілість	21,47±0,73	21,13±1,13	0,25	-
Регуляторна зрілість	21,73±0,64	21,67±0,78	0,06	-
Моральна зрілість	16,80±0,85	19,87±1,13	2,17	0,04
Когнітивна зрілість	17,87±0,79	22,69±0,69	4,60	0,001
Загальна зрілість	77,80±1,84	85,40±1,62	3,10	0,003

Складники особистісної зрілості дівчат розвинені більш рівномірно, однак відзначається перевага ступеня розвитку когнітивної зрілості над моральною ($p < 0,05$). Здатність до продуктивного використання власного життєвого досвіду (когнітивна зрілість) є достовірно більш розвинутою в дівчат порівняно з хлопцями ($p = 0,001$). Аналогічна тенденція реєструється й стосовно здатності вибудовувати свою поведінку відповідно до вимог моральних норм, яка є достовірно більш розвинутою в дівчат ($p = 0,04$).

Самооцінка регуляторного та рефлексивного складників особистісної зрілості студентів не відрізняються за гендерною ознакою, Тобто й дівчата, і хлопці рівною мірою здатні до управління своєю поведінкою, прийняття самостійних рішень, до відповідальності за їх наслідки в поєднанні з адекватною оцінкою себе та своїх дії. Незалежно від статі, студентам властивий досить високий інтернальний локус суб'єктивного контролю у сферах сімейних і міжособистісних відносин (дані методики «РСК»), що свідчить про готовність молодих людей брати на себе відповідальність стосовно подій свого майбутнього сімейного життя.

Найнижчий рівень розвитку в обох досліджуваних групах має моральний складник особистісної зрілості, особливо в групі юнаків ($p = 0,04$). Щодо самооцінки загальної зрілості,

то рівень її розвитку оцінюється більш високо дівчатами, ніж юнаками ($p=0.003$).

Висновки з проведеного дослідження. Згідно з проведеним дослідженням, можна констатувати, що дівчата в соціально-психологічному плані оцінюють себе менш готовими до створення сім'ї, орієнтовані на власну соціальну активність і кар'єру, очікують від майбутнього партнера по шлюбу виконання батьківсько-виховної та емоційно-психотерапевтичної сімейних функцій за недостатньої готовності брати на себе їх виконання, орієнтовані на зовнішню привабливість майбутнього партнера по шлюбу, більш толерантні щодо форм можливих сімейних відносин, планують вибудувувати власну сім'ю не керуючись традиційною, у тому числі батьківською, моделями, з легкістю готові до розлучення в разі виникнення сімейних криз. При цьому дівчата виявляють досить розвинений особистісний складник соціально-психологічної готовності до створення сім'ї у вигляді високої інтернальності у сфері сімейних і міжособистісних відносин і розвиненої особистісної зрілості, особливо її когнітивного складника.

Юнаки, навпаки, виявляють більш виражену соціально-рольову готовність до створення сім'ї, воліють до традиційного гетеросексуального шлюбу та його цивільного варіанту, готові активно виконувати батьківсько-виховну й емоційно-психотерапевтичну функцію в сім'ї, прагнуть до власної зовнішньої привабливості, при цьому залишають за майбутньою дружиною право на професійну та соціальну реалізацію, на яку претендують значно менше. З погляду розвитку особистісного компонента соціально-психологічної готовності до створення сім'ї юнаки дещо поступаються дівчатам насамперед за рахунок менш розвиненої особистісної зрілості.

Результати дослідження дають змогу виділити гендерні аспекти соціально-психологічної допомоги студентській молоді в підготовці до сімейних відносин. Особливу увагу варто приділяти студентам, у яких сімейні рольові очікування перевищують домагання ($O > D$), що відповідає низькому рівню готовності до шлюбу. Дівчатам особливо актуальною є допомога у формуванні готовності надавати партнеру моральну й емоційну підтримку, створювати «психотерапевтичну атмосферу», приймати на себе нову систему батьківських обов'язків. Для юнаків актуальним є підсилення установки на власні професійні інтереси й більш активну громадську роль, бо важливим

фактором готовності до шлюбу і стабільності шлюбно-сімейних відносин є узгодженість соціальної активності партнерів. Студентам обох статей варто розвивати навички та вміння адекватного вирішення конфліктів у відносинах зі своїм партнером.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є виявлення впливів гендерних стереотипів на формування готовності молоді до створення сім'ї та ретельне розроблення соціально-психологічної програми допомоги молоді в підготовці до шлюбно-сімейних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова А.Н., Трапезникова Т.М.. Методические приемы диагностики супружеских отношений. *Вопросы психологии*. 1985. С. 110–116.
2. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : збірник наукових праць Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Сєвєродонецьк : Вид-во СЧУ ім. В. Даля, 2019. № 1 (48). С. 95–105.
3. Захарченко В.Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. *Український соціум*. 2004б. № 1 (3). С. 14–23.
4. Зудилина І.Ю. Представления о согласованности ролей в семье как показатель готовности студентов к браку. *Вестник АГУ* : ежеквартальный рецензируемый, реферируемый научный журнал. 2018. Вып. 4. С. 118–122.
5. Мяснянкина Н.Г., Ширяева Е.П. Исследование готовности к браку современной молодежи. *Казанский педагогический журнал*. 2019. № 2. С. 185–188.
6. Орлова И.Н. Социально-психологическая готовность студенческой молодежи к созданию семьи : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Москва, 2013. 28 с.
7. Шахова О.Г., Жданова І.В., Лихачова Т.С. Когнітивна модель сім'ї студентської молоді. *Особистість, суспільство, закон* : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С.П. Бочарової (24 квіт. 2020 р., м. Харків, Україна) ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 116–119.
8. Шнейдер Л.Б. Семейная психология : учебное пособие для вузов. Москва : Академический проект, 2008. 736 с.
9. Carroll J.S., Badger S., Willoughby B.J. Ready or Not? Criteria for Marriage Readiness Among Emerging Adults. *Journal of Adolescent Research*. 2009. V. 24. № 3. P. 349–375.
10. Cherlin A.J. The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*. 2004. Vol. 66. P. 848–861.